

Umetnost in oltar.

(Črtica iz cerkvene umetnosti. — Spisal Josip Somrek.)

Rad v Tvoje svetišče upiram očesa,
V lepoto čarobno zamaknen strmim.

S. Gregorčič.

Svetišča pri nekrstijanih in cerkve pri krstijanih so bila in so še najboljša zavetišča umetnosti. Zato sem se namenil nekoliko pisati o umetnosti v cerkvi. Da pa bo moja razprava nekaka cvetlica z domačih slovenskih tal, oziral se bom kot na vzgled obširneje na renesanški oltar, ki se nahaja v podružnici čadramske župnije v prijazni cerkvi sv. Barbare. Ta cerkev je namreč znamenita že zaradi tega, ker so jo postavili celjski grofje (l. 1452.), pa tudi zato, ker ima krasen renesanški oltar.

Krščanski oltar je najvažnejši del vsake cerkve, ne le zaradi svete daritve, katera se na njem opravlja, ampak tudi zaradi umetnih slik, kipov in okraskov, ki jih mnogokrat nahajamo na njem. Zato je oltar predmet lepih umetnostij.

Umevno je samo ob sebi, da ne moremo govoriti tukaj o katerikoli umetnosti, ampak le o verski, in to umetnost naj nam pojasni naš znameniti oltar.

Verska umetnost je tista, ki naravnost in neposredno služi bogočastju in verski vspodbuji. Njena vsebina in njen namen morata biti nabožna.¹⁾ Proizvodi verske umetnosti so n. pr. umetno izdelani kipi grških in rimskih bogov; dandanes so najlepši vzgled cerkvene stavbe.

Posvetna umetnost je pa ona, ki služi naravnost in neposredno svetnim namenom. Vsebinska teh umetniških proizvodov je izvečine posvetna. Kadar je pa njena vsebina nabožna, tedaj je vsaj njen namen posveten, kakor n. pr. Prešernov „Krst pri Savici“, Gregorčičeva „Oljki“, Šubičev „Umirajoči Rafael“ i. dr.

Če hočemo določiti, kaj je krščansko-verska umetnost, v katero spada cerkvena, pomislimo, da teži krščansko bogočastje in krščansko življenje čez naravo, čez vidni svet, in da se bliža Bogu po isti poti, katero je razodel v krščanski veri.

Krščansko-verska umetnost je torej tista, ki služi krščanskemu bogočastju in krščanskemu verskemu življenju. Semkaj spadajo n. pr. slike ali kipi Matere Božje in njenega Sina, podobe svetnikov, pobožne pesmi, mašne skladbe itd.

Umetnost je vzrastla na verskih tleh. Ako prebiramo zgodovino stavbarstva, kaj nahajamo pri raznih narodih? Stari Indi, Babilonci, Asirci, Perzijani, Feničani in Egipčani imajo največ spominikov svoje stavbarske umetnosti v velikanskih svetiščih, ki so služila verskemu življenju. Pri Mehikancih je bil središče vsega stavbarstva „Teokali“, darilni oltar z raznimi umetniškimi okrasitvami.¹⁾

Cvet in vzor vsega poganskega stavbarstva pa je pri olikanem, še dandanes občudovanem narodu grškem. Najlepše grške stavbe so svetišča na Akropoli, posvečena boginji Ateni. Ponosno so gledali stari Grki na svoj Partenon, na Propileje, Tezejev Erehtejon, na svoje slavne verske stavbe. Največja in najlepša stavba na Peloponezu je bilo svetišče Tegejske Minerve. Res je, da so imeli Grki tudi gledališča in za glasbena predavanja svoj Odeum, pa pripomniti treba, da so vse grške ljudske veselice imele ne samo razveseljevalen, ampak tudi nabožen pomen.²⁾

Ker sta s stavbarstvom plastika in slikarstvo v najožji zvezi, že zaradi tega smemo pričakovati, da sta tudi ti dve umetnosti služili v prvi vrsti jednakemu smotru.

„Najvažnejša naloga obraznih umetnostij pri Grkih je bilo izdelovanje božjih podob“, pravi Eduard Müller.³⁾

„Vsa grška plastika“, uči Anselm Feuerbach, „je utemeljena na verski podlagi. V veri je poglala prve kali in svoj zadnji cvet, in je še sedaj njena zvesta spremljevalka.“⁴⁾

Prvak vseh umetnikov, slavni Fidijs, je stvaritelj najiminenitnejšega kipa, ki je delo človeških rok. In ta kip je podoba olimpijskega boga Jupitra ter se je štel med sedmero svetovnih čudežev. „Tudi njegovi potomci“, pravi Schnaase v svoji zgodovini, „Poliklet, Skopa, Praksitel, Lizip so izdelali mnogo nabožnih umetniških podob, in čim bolj so opuščali take predmete, tembolj je propadalo kiparstvo.“

¹⁾ Schnaase: Geschichte der bildenden Künste.

²⁾ W. Lübcke: Grundriss der Kunstgeschichte. 1892.

³⁾ Ed. Müller: Geschichte der Theorie der Kunst bei den Alten. II. Str. 261.

⁴⁾ Anselm Feuerbach: Der Vaticanische Apollo. 1855. str. 250.

¹⁾ Dr. A. Stöckl: Lehrb. der Aesthetik. 1889, str. 172. Jednako Jungmann: Aesthetik 1884, str. 328.

Oglejmo si še nekoliko poganskih pesniških, glasbenih in dramatičnih proizvodov, ker se po splošnem naziranju prištevajo tudi ti k lepim umetnostim.

Prva, glavna vrsta poezije starih narodov je bila po nauku večjih strokovnjakov Hermana Ulricija, Lasaulxa, Carrièrea nabožna poezija, ki je pri svetiščih vzrastla po duhovskem vplivu. Verskega značaja so bile starodavne himne Olejeve in Orfejeve, in ravno tak značaj imajo indijska „Veda“, perzijska „Avesta“, hebrejski psalmi in skandinavski „Edda“.¹⁾

Herodot pravi z veliko gotovostjo, da sta Heziod in Homer Helenom izpremenila nastanek njih vere v pesmi, bogove imenovala, njih češčenje, njih delokrog, njih zunanost in obliko določila.

S poezijo in z bogočastjem je bila kot vzgojno sredstvo v vseh časih v nerazločljivi zvezi glasba.²⁾ Kakor so se pri bogočastju Egipčanov, Perzijanov, Indov in pri božji službi Hebrejcev prepevale razne pesmi, tako je imelo vsako helensko svetišče svoje pevce in godce (Lasaulx).

Istotako je pri poganih tudi dramatska umetnost nastala iz verskih svečanostij, ki so se opravljale bogu Dijonizu na čast. Vsako gledališče je bilo posvečeno kakemu bogu in je imelo v koru tudi njegov oltar (thymele), okoli katerega so pevci prepevali pobožne pesmi. Po končani predstavi so z molitvijo in daritvijo častili dotičnega boga.

Že iz tukaj navedenih podatkov se neovrgljivo spozna ta-le resnica:

Vse lepe umetnosti so pri predkristijanskih narodih vzrastle na podlagi verskega življenja in so tudi tukaj dospele do najvišje popolnosti; ali z drugimi besedami: služile so bogočastju in verski vspodbuji, t. j. bile so v prvi vrsti verske.

S tem pa ni rečeno, da posvetne umetnosti nimajo velikega pomena, ampak le, da so iz verskih nastale, da imajo največjo veljavo in največji vpliv do srca človeškega.

Ako so že poganski verski nazori imeli toliko moči do lepих umetnostij, kaj šele krščanski! V razodeti veri krščanski in v zgodovini odrešenja človeškega rodú, v povestnici krščanske cerkve — koliko oseb in dejanj najvišje vzornosti se ponuja delovanju umetniškega genija! Kako brezumno presegajo Bog-človek, njegova brezmadežna deviška mati in svetniki v svoji nravni lepoti vse, kar je naravnega in

človeškega stvarilo politeistično naziranje predkristijanskih narodov!

Poleg tega pa, da se kažejo verski predmeti naravno lepi, imajo še neko drugo lepoto, katero spoznavamo samo v duhu vere in ki se sme imenovati čeznaravna lepota. Ta nas spominja Boga, večnosti, nebes, krščanskih krepostij.

Ves svet občuduje neumrljive spominike, ki so jih postavili vsem poznejšim narodom v občudovanje slavni Michelangelo, Giovanni da Fiesole, Rafael, Leonardo da Vinci in Perugino. Od kodi pa so zajemali ti veleumi svoje predmete?

Marija z Jezusom je bila že nekdanj, posebno pa v zlati dóbi krščanske umetnosti, slikarjem glavni predmet.

Krščanski umetniki so kar tekmovali, kdo bi več zajel iz tiste lepote, ki se nam je pojavila po učlovečeni Besedi, ki najčisteje in najmileje odseva iz materinsko-deviškega obličja Marijinega. Največji umetniki so si v pobožnem premišljevanju in v molitvi dobili onega ognja in svetih čednostij, ki odsevajo iz njihovih del.

Kakor obrazna umetnost, tako se je tudi poezija, dramatika in glasba najlepše razcvetela na verskih tleh. Najstarejše pesmi so cerkvene in najstarejša lirika opeva verska čuvstva.

Iz ganljivih obredov, s katerimi cerkev v velikem tednu opravlja spomin Kristusovega trpljenja, nastala je krščanska dramatika. V cerkvi so se ljudje zbirali h gledališkimi igram, ki so pospeševale versko-nravno življenje, ob enem pa tudi povzdigovala gledalce in poslušalce v krasne vrte nebeške poezije. Čimbolj pa je izgubila dramatika v novejši dóbi versko stališče in čimbolj se je odtujila nraavnim verskim zakonom, tembolj je propadla in izgubila svoj višji namen za človeštvo.

Da, tako daleč je zabredla, da celo nemški modroslovec Schopenhauer, ki ni bil nikoli na glasu dobrega kristijana, nevoljno toži o operi: „Če se natančno preudari, imenuje se opera lahko neglasbena iznajdba v razveseljevanje neglasbenih duhov, katerim mora glasba služiti v spremljevanje na široko raztegnjenih preseda-jočih ljubavnih pripovedk in njihovih poetičkih vodenih juh.“¹⁾

Pripomniti je treba, da imajo one opere, posebno Wagnerjeve, ki se dandanes toliko občudujejo in prehvaliti ne morejo, najlepše in najbogatejše motive iz cerkvene glasbe, posebno iz cerkvenega korala.

„Knez“ ali „kralj“ glasbe, Palestrina, je utemeljil z versko skladbo svoje slavno ime.

¹⁾ Lasaulx: Philosophie der schönen Künste. 1860. str. 172.

²⁾ M. Carrière: Die Kunst im Zusammenhang mit der Culturentwicklung und die Ideale der Menschheit. 1863. II. str. 126.

¹⁾ Gl. Schopenhauer: „Zur Metaphysik des Schönen und Aesthetik“ 1874, str. 464.

On je pokazal pot, katere se mora glasba držati, da ostane to, kar je: umetnost, s katero je mogoče razveseljovati uho, ganiti srce in izraziti najblažja verska čuvstva. On je vzgled vsem skladateljem kakor v vokalni tako tudi v instrumentalni glasbi dosedanjih časov.

Ni treba še novih dokazov, da je katoliška vera res vsikdar pospeševala lepe umetnosti, da so pod njenim varstvom nastala največja dela umetniških veleumov.

Vedno so se in se bodo uresničevale v zgodovini človeštva besede, ki jih je zapisal modroslovec Leibnitz (l. 1646.—1716.): „Vseh rečij in vseh umetnostij prvi sad, in takorekoč odbrani cvet, spada Bogu. In vsa poezija, ki je nekaka višja stopinja božje zgovornosti in nekak jezik angelski, se po nekdanjem mnenju, pa tudi po sedanjem opazovanju med umetniškimi nameni ne uporablja bolje, kakor da prepeva slavospeve in da kolikor mogoče oznanjuje hvalo božjo. Istotako se mora soditi o glasbi, ki je sestra (soror gemella) poezije. In v nobeni drugi reči niso stavbarji svoje umetnosti, plemenitniki svojega veličastva pokazali bolje, kakor v skrbi za stavbo svetišč ali cerkvá in drugih del, ki so določena za božjo čast in pobožne namene.“¹⁾

Kako napačno, da ne rečem, nespametno, je početje onih, ki iščejo lepe umetnosti le tam, kjer ni krščanstva, le v takih proizvodih, ki povečujejo poltnost in vzbujajo pogubljive strasti!

Visoko se morajo ceniti posvetne umetnosti, katerim je naloga vzbujati in pospeševati onega duha, ki je bistveno potreben za obstanek, za napredek in vzorno in vzajemno družabno življenje. Koliko tolažbe, zabave, veselja in poštenega užitka donaša te vrste umetnost človeštvu! A izgubiti ne sme нравnostne podlage, brez katere je vsak umetniški proizvod slab, in četudi formalno dovršen, v celoti vendar neestetičen.

Mnogo višja pa kakor posvetna je krščansko-verska umetnost. Saj vnema in pripravlja človeka za večno življenje. Tega ni treba razkazovati.

Sedaj se pa obrnimo k oltarju in njegovi umetnosti. Kakor je sveto Rešnje Telo glavna skrivnost katoliške vere, tako je tudi oltar najimenitnejši, da, bistveni del cerkvene stavbe, središče, kamor je pri daritvi in češčenju svete hostije obrnjeno oko vseh vernikov.

Oltar, bodisi v tej ali v oni obliki, bil je že od nekdanj glavni prostor vsakega, tudi poganškega bogočastja. Prvi oltar, o katerem nam poroča zgodovina, bil je oni, ki ga je postavil Noe po vesoljnem potopu. Sveto pismo pravi, da je Noe vzel od vseh čistih živalij in ptic in

je daroval žgavne darove na oltarju Gospodu v zahvalo. (I. Mojz. 8, 20.)

V prvih časih so oltarje postavljali, kjer koli so se ljudje zbirali, da bi častili svojega boga, pozneje so stali v templih ali svetiščih. Iz kraja so bili napravljeni iz zemlje ali iz kamenja. Po Mojzesu so dobili že razne umetniške nasadke ali nastavke iz lesa ali iz kovine.

Dasi so bili oltarji prvotno določeni le za darovanje, rabili so se pozneje tudi kot spominiki kakega za vero važnega dogodka. Tak oltar je postavil Mojzes v spomin, da je slavno premagal poganske Amalekite. Po postavi, katero je dal Bog Mojzesu na gori Sinaju, morala se je oltarska stavba ravnati po določenih pravilih. Izraelci so imeli žgavne in kadilne oltarje.

O poganskih oltarjih, katere so stavili ne le v gledališčih in svetiščih, ampak tudi v zasebnih hišah, ni tukaj potreba mnogo govoriti, ker se o njih po šolskih knjigah, zgodovinah starih narodov itd. piše večkrat, kakor o krščanskih. Le znamenit oltar, ki so ga Atenci imeli v svojem mestu, hočemo omeniti: posvečen je bil: ἀγνώστῳ θεῷ, neznanemu Bogu. (Dej. ap. 17.)

Boga, ki ga Atenci še niso poznali, akotudi so ga proslavljali, razodelo nam je krščanstvo. Kakšni so bili oltarji v najstarejši dóbi krščanske cerkve? Mnogo nam pové značilno ime, s katerim so zaznamovali prvi kristijani to, kar dandanes imenujemo oltar.

V jutrovih krajih so ga zvali „kraj daritve“ (θυσιαστήριον) ali „mizo“ (τράπεζα, Hebr. 13, 10), rimski narodi pa „ara“ ali „altare“ (t. j. vzvišen kraj), od katere besede je tudi naša: „oltar“. Pogostokrat se je imenoval po svetniku, kateremu je bil posvečen, ali pa mučeniku, čegar ostanke je imel, n. pr. „miza sv. Ciprijana“. (Aug. Sermon. 113. De divers.)

Prvi oltar novega zakona je bila ona miza, na kateri je Izveličar ustanovil daritev nove in večje zaveze. In podobo štirivoglate mize so imeli tudi prvi krščanski oltarji. Bili so leseni in premakljivi. V Rimu se še dandanes nahaja tak oltar. V začetku je bil v prvotni papeževi stolnici, ki je bila pozneje posvečena sv. Pudencijani. In na tem oltarju je, kakor se poroča, sv. Peter opravljal sv. daritev. Sedaj se vidi v lateranski cerkvi.¹⁾

Četrty naslednik sv. Petra, Evarist (l. 100. do 109.) je določil, naj se zanaprej stavijo in posvečujejo le kameniti oltarji. V katakombah se je napravljal v steno dolbina, v njo se je položilo truplo kakega mučenika ter se pokrilo s kamenito ploščo, ki je služila kot „menza“ pri daritvi. Dolbinske stene, kakor tudi oboke nad oltarji nahajamo že s slikarjimi okrašene.

¹⁾ Leibnitz: Systema theologicum. Ed. Lacrois. Paris. 1845, pag. 47.

¹⁾ Gassner: Pastoral I. 327.

Pa še zanaprej so bili kristijani primorani ohraniti lesene oltarje, posebno zaradi pogoštega preganjanja; semtertje so jih ohranili iz spoštovanja do kakega škofa ali mučenika. Od epaonske sinode (l. 517.) naprej se smejo le kameniti oltarji maziliti s krizmo.

Prve krščanske cerkve so stavili nad grobovi mučenikov. Vsaka cerkev je imela svojo kripto ali podzemeljski grob z ostanki kakega svetnika (confessio). Nad njo je stala oltarna miza. Ko se je pa množilo število krščanskih cerkev, začeli so le nekaj ostankov devati v oltarno mizo, ki je od sedaj nadomestovala grob. V prvih dōbah so bili oltarji obdani s „ciborijem“, podobnim nebu, kakoršno se rabi dandanes pri procesijah. Ciborij je zgoraj imel večinoma dragocen križ in okoli njega svečnike z lučmi. Križ je bil mnogokrat okrašen s cveticami. Od ciborijevega stropa ravno pod križem je visela posodica, ki je imela navadno simbolično podobo golobovo. V njej so hranili svete hostije.

Zaradi sv. skrivnosti so visela na stebričih ciborijevih zagrinjala, da bi Najsvetejše zakrivali onim, ki še niso bili sprejeti med kristijane.

V prvih časih je bil v vsaki taki cerkvi le jeden oltar; stal je v sredi gornjega prezbitorija. Toda že v četrtem stoletju jih nahajamo v posameznih cerkvah po štiri ali celo več. V drugem tisočletju niso stali več sredi prezbitorija, ampak začeli so jih premikati proti zadnji steni in zato odpravili tudi ciborij. Kar je poprej stalo na ciboriju (kakor križ, svečniki in razna olepšava), to so sedaj postavljali za oltar na povprečni plošči, tako zvani retabli.

Od 9. veka se je udomačila navada, da so na ozadju menze postavljali omarice za svetinje (phylacterium, arca, capsula, scrinium). Bile so različne velikosti in so imele podobo rakve, hišice ali gotiške cerkvice.

Ko je podobarstvo napredovalo vedno bolj, umaknile so se tudi te hišice, in njih svetinje so shranjevali v oltarnem grobiču. Podlaga teh hišic pa je služila za oltarni nastavek, ki je dajal slikarstvu in kiparstvu mnogo prostora in prilike za umetno olepšavo oltarja.

Že pri oltarjih romanskega zloga, še bolj pa pri gotiki in renesansi, so se te table zvišale, tako, da so oltarji dobili tekom stoletij obliko, kakoršno imajo dandanes. Nastali so oltarji z nastavkom (Retable-Altäre).

Na menzi je od 16. stoletja tabernakel, shramba sv. Zakramenta. — Do 11. stoletja se je shranjeval v golobčku, ki je visel od ciborija, pozneje pa v steni svetišča. Od 14. stoletja do tridenškega zbora so se v ta namen rabile tako zvane „hišice presv. Zakramenta“.

Iz te kratke oltarne zgodovine spoznamo, da je imel oltar v različnih časih tudi različno obliko, četudi so bili bistveni deli vedno isti.

Katere dele ima oltar dandanes? Vsak oltar je na nekoliko vzvišenem mestu, na leseni ali kameniti podlagi ali na podnožju. To ima tri, v večjih cerkvah tudi po pet stopnic. Po teh se pride do podstavka ali podzidka, to je one stavbe, ki nosi oltarno ploščo ali menzo. Ta je bistven del oltarjev in mora biti kamenit in tako dolg, da povsem pokriva podzidek.

Jako važen del oltarjev je grob (sepulchrum); tako se imenuje mala jamica v oltarni plošči ali v podstavu, v katero se polagajo ostanki svetnikov.

Tu ne govorimo nadalje o raznih oltarjih, tudi ne o njih pomenu ali simboliki, samo nastavek še omenjamo, ki je na zadnji strani oltarjeve mize, in se na mnogih oltarjih vzdiguje do precejšnje višine. Olepšan je ali s slikarijo ali pa s kipi, v katerih se mnogokrat kaže krasota cerkvene obrazne umetnosti. In prav ta del nas zanima tudi pri čadramskem oltarju.

Čemu so v cerkvi podobe? Cerkvne podobe stalno oznanjujejo večne, nepremeljive resnice. Dasi so podobe mrtve, vendar nam na oltarju kakor drugodi v oživljajočih in pomenljivih oblikah glasno govore in nam marsikaj razkladajo. Vsakemu človeku, bodisi olikanemu, bodisi neolikanemu, so več ali manj umljiva knjiga. V bedah in težavah nas tolažijo, večkrat svaré, vspodbujajo k čednosti, vselej pa nam ugajajo ali pa nas razveseljujejo.

Ako ima oltar slike ali podobe, ne zanima nas samo zaradi svojega bogoslužnega namena, ampak tudi zaradi lepote ali zaradi estetične vrednosti. In na to se največ oziram tukaj.

Oltarji v slovenskih pokrajinah imajo marsikateri zaklad prave umetnosti. Dobro in koristno bi bilo opisati jih. Le slabo bi poznali svojo domovino, ko bi se ne ozirali tudi na svoje cerkve in na to, kar je v njih imenitnega.

Slovenec je ponosen na svoje cerkve. Saj so nekaka skupna povest narodova, pa tudi najjasnejši dokaz vzornega, za vero kakor tudi za umetnost vnetega življenja. Pravim: za umetnost, ki se kaže dostikrat že na zunanji stavbi, še bolj pa v znotranji cerkveni olepšavi, posebno v lepih oltarjih.

Izmed mnogih takih v umetniškem oziru znamenitih oltarjev si hočemo natančneje ogledati tu le jednega, prej imenovanega. Kar se je doslej v obče o oltarju povedalo, velja večinoma tudi o našem. Da spoznamo njegovo posebno vrednost, govorimo najprej nekoliko o njegovi zgodovini, potem o njegovih stavbenih delih kakor tudi o njegovi simboliki in umetniški ideji. (Konec.)

Habsburški izvoljen nemškemu cesarjem. Vsem je bila ta volitev po volji, samo češkemu kralju Otokarju ne. Prišlo je med njima do krvave vojske, v kateri je bil Otokar premagan l. 1276., ker so mu postali nezvesti Štajerci, na katere se je najbolj zanašal, in Rudolfu v Runu (Rein) pri Gradcu prisegli pokorščino. Še enkrat je poskušal Otokar vojno srečo ter napovedal nemškemu cesarju vojsko; a zopet je bil premagan. Padel je l. 1278. na Moravskem polju, pokrit z osemnajstimi ranami.¹⁾

L. 1282. je Rudolf Habsburški z dovoljenjem volilnih knezov na državnem zboru v Augsburgu

¹⁾ Lapajne, Zgodovina štajerskih Slov. str. 76. in sl.

izročil v navzočnosti avstrijskih in štajerskih poslancev svojima sinovoma Albrehtu in Rudolfu Avstrijo, Štajersko in Kranjsko. Tako je Ptuj prišel pod oblast Habsburžanov, katerih orel se je odslej vedno razprostiral nad mestom do današnjega dné. Naj še omenim to, da je sedanji avstrijski cesar Franc Jožef I. počastil s svojo navzočnostjo o šeststoletnici te izročitve Ptuj l. 1883., meseca malega srpana. V imenitnih razmerah in zgodbah se zgodovina Ptujja vjema z zgodovino Notranje Avstrije, o kateri nam pa itak pripoveduje občna zgodovina. Tukaj navêdem samo tiste posebne stvari, ki se tičejo mesta. (Dalje.)

Umetnost in oltar.

(Črtica iz cerkvene umetnosti. — Spisal Josip Somrek.)

(Konec.)

Oltar so postavili, kakor čadramska župnijska kronika poroča, meseca listopada l. 1636. Priskrbela sta ga Jurij Marinšek in njegova žena Kunigunda¹⁾ v čast božjo zaradi posebnega spoštovanja in češčenja božje Porodnice, device Marije.

Verjetno je, da je v svoji prvotni obliki bil ozaljšan samo s slikarijo, ker so ga pozlatili šele l. 1681. To nam priča napis na podlagi oltarnega nastavka. A ob nekem poznejšem obnovilu je nevešč slikar pokvaril njegove lepo izrezljane podobe kakor tudi vso dekoracijo z barvanjem in s slabim zlatenjem. V takem precëj spačenem stanu je bil do l. 1878.

Takrat so cerkev prenovili in zatorej je bilo treba tudi oltarje dostojno popraviti. Da bi se to zgodilo po umetniških in cerkvenih zahtevah, obrnil se je tamošnji župnik Jurij Vezensšek do deželnega konservatorja in predsednika cerkveno-umetniškega društva Janeza Grausa. Ta je pregledal tudi naš stranski oltar in v njem spoznal strokovno delo cerkvene umetnosti iz renesanške dôle. Nasvetoval je, naj se nastavek pošlje v Gradec, kjer se bo prenovil in kjer bo zopet prejel prvotno, nepokvarjeno obliko. In tako se je tudi zgodilo. Slika na strani 329. kaže ga v sedanji popravljeni obliki. Bistvenega niso pri arhitektonskih delih nič premenili, pač pa se je vse na novo pozlatilo in poslikalo.

¹⁾ Hoc opus ad Dei omnipotentis gloriam Deiparaeque Virginis Mariae singularem reverentiam fieri curavit Georgius Marinšek cum sua conthorali Quunigunda sub anno 1636. ad initium mensis Novembris.

Oltarni nastavek je iz renesanške dôle, in sicer iz časa, ko je renesansa že jela propadati, namreč iz začetka sedemnajstega stoletja.

Tri glavne dôle razločujemo v renesanškem ali preporodnem zlogu. Prva tako zvana zgodnja renesansa sega od 1420—1500. Druga (visoka renesansa) od 1500—1600 in tretja pozna renesansa ali barok) od 1600—1750.

Naš oltar spada v zadnjo dôle. Ta dôle pa ni na posebno dobrem glasu, kakor se sploh mnogokrat o renesansi sodi, da je „necerkvena“, da, naravnost „poganska“. ¹⁾ Sacken jo označuje, da je brez verske podlage, da se ne ravna po pogojih bogočastja in je sploh kakor rimska umetnost, katero posnema, popolnoma posvetna. ²⁾

Posebno malo jo ceni Jakob ³⁾, iz katerega sta večinoma svojo sodbo o renesansi zajemala Jungmann in Stöckl. ⁴⁾ Jakob trdi, da renesansa več ali manj prezira tradicijo ali sporočilo, kakor tudi vsako notranjo zvezo z življenjem, s čimer se odlikujejo dela srednjega veka. Primanjkuje ji, pravi nadalje, znotranje jednote, organske celote, kakor soglasja v posameznih delih.

Jednako neugodno cenijo renesanso mnogi nemški pisatelji in hvalijo jedino le gotiko. Le o gotiki pravijo, da je vzrastla „pri oltarju“, da je „izključljiva last katoliške cerkve“.

¹⁾ Montalembert: „Le Catholicisme et le Vandalisme dans l'art“. Jednako F. Perrons: „Esthétique de Savonarola“

²⁾ Baustile. 11. Aufl. 1894. str. 157.

³⁾ Jakob: Die kirchliche Kunst, str. 42.

⁴⁾ Stöckl: Aesthetik, 1889, str. 210.

Kaj torej? Ali je naš renesanški oltar res necerkven, da, celó poganski? Ne dá se tajiti, da ima gotika mnogo prednostij mimo drugih zlogov. Gotika je zlog stroge doslednosti, vsa olepšava je v najožji zvezi s konstrukcijo. Verska navdušenost se je najlepše vtelesila v gotiki. V njej je vnanjščina pravi izraz notranjščine. Vse vlada jeden duh krščanstva.

Vendar ni gotika izključljivo cerkvena ali jedino veljavna. Tudi renesansa ima zagovornike, ki jo branijo s tehtnimi razlogi. Prvi razlog izvajajo iz bistva stavbenega zloga. Stavbeni zlog je namreč natančna uredba vsakega člena v stavbi po jedni vodilni misli, da je tako stavba izraz umetne ideje. Zlog je torej odvisen od vodilne misli; ta se pa ravna po verskih in narodnih nazorih, po zahtevah in navadah raznih časov, po okoliščinah in zmožnostih, ki se nahajajo pri kakem človeku ali kakem ljudstvu. Že zaradi tega imamo več zlogov, ker je vodilna misel različna.

Kakšna misel pa naj se izraža v cerkveni stavbi? To ni določeno. Gotika izvaja misel: „Sursum corda! Kvišku srca!“ Toda ta misel ni jedina, pa tudi ne glavna, ki jih izraža krščanstvo. Krščanstvo zahteva tudi pokoro, zatajevanje in potrpežljivo prenašanje križev in težav. To misel kaže romanski zlog bolj kakor gotski.

A krščanska vera nima samo otožnih in pokoro oznanjujočih mislij. Prinesla je z vero, upanjem in ljubeznijo pravo veselje med človeški rod. V krščanski duši se že tukaj na zemlji pričinja prvi odsev nebeške sreče, ki se izraža v veselem obrazu, v zadovoljnem in radostnem srcu.¹⁾ To stran krščanstva pa prav dobro pred očuje renesansa.

Drugič: cerkev ni nikjer zavržla renesanse. Tridenški zbor (1545—1563) je preiskal vse napake, ki so se ugnezdile v cerkev, grajal jih in pokazal pripomočke, kako naj se odstranijo. Renesanse pa ne imenuje, da je cerkvi nevarna. Da, ravno nasprotno: rimski papeži so jo pospeševali, ker so spoznali, da je tudi v njej mogoče ustvariti veličastne umotvore.

Tretjič: zgodovinska resnica je, da je gotika nastala v družbah svetnih delavcev, v cehah in stavbenicah. Tedaj gotika ni vzrastla „pri oltarju“.

Četrtrič se renesansa zaradi vpliva klasičnih študij ne sme imenovati poganska. Zgodovina priča, da so najduhovitejši krščanski mojstri lepoto in plemenitost klasične umetnosti jemali v službo krščanstva, jo očistili, povzdignili in oživili s krščanskimi idejami. Saj so tudi krščanski apologeti sprejeli pogansko modroslovje v

obrambo in razlago verskih resnic. Kdo bi si upal trditi, da so s tem širili poganstvo?

Petič: Reichensperger pravi, da je gotika v celem zahodu vladala v „proslavo nemškega imena“¹⁾ in Jakob²⁾ se pritožuje, ker je z oživitvenjem grških in rimskih umetniških oblik petnajstega stoletja izginil značaj „germansko-italijanske umetnosti“. Ali je pa nemška umetnost jedina?

Šestič bi bilo krivično, ako bi hotel prezirati napredek, ki ga je napravila katoliško-verska umetnost po srednjem veku, ker bi s tem tajil razvoj cerkve in zasluge njenih, v vsakem času za cerkveno umetnost vnetih, vernikov.

Ako vse to preudarimo, spoznamo jasno, da je tudi renesanški zlog opravičen. In zato ne bo nihče trdil, da naš oltar ali, bolje rečeno, oltarni nastavek zaradi renesanse ni pravi umotvor cerkvene umetnosti.

Da to še bolje spoznamo, ogledimo si ga natančneje po njegovih konstruktivnih delih in po njegovi obliki.

Oltarni nastavek se vzdiguje blizu štiri metre zadaj nad menzo, ki je 2 m in 24 cm dolga. Kakor se iz slike takoj vidi, imamo pred seboj oltar z retablo, ki je podoben srednjeveškemu gotiškemu oltarjem, kakoršne tu pa tam nahajamo. Napravljen je ves iz lesa.

Ako ga opazujemo po njegovi višini, vidimo štiri glavne oddelke. Prvi oddelek od spodaj služi v podlago, ki dekorativno in konstitutivno spada k celoti. Na vsaki strani sta dve konzoli, dekorativna podstavka, ki imata podobo leva. V sredi med njima je napis iz l. 1681., v katerem je bil oltar obnovljen in pozlačen.

Glasi se:

Aeternae ac temporali Jesu Christi generationi Joannes Paul Baselli Ss. Theolog. Dor Protonotarius apostolicus, canonicus Olomucensis sacrauit parochiae Gonovicensis rectore Sebastiano Glavimih de Glamotsch, sacellano caesareo fuit haec sacra ara deaurata MDCLXXXI.

Drugi in ob jednem najvažnejši odstavek predstavlja poglobitni predmet celega dela. Na sredi vidimo v imenitnem, mnogobojnem slikanem reliefu prekrasno podobo. Po mnenju tamošnjega ljudstva pomenja sveto družino. Ker pa čadramska kronika poroča, da je bil oltar postavljen l. 1636. v čast božje Porodnice, je s temi besedami dovolj naznanjeno, kdo je glavna oseba.

Zanimivo je, da je cela, 92 cm visoka in 60 cm široka podoba iz jednega samega lesenega

¹⁾ Thom. Aquin: Summa Theol. 1. 2. qu. 5. a. 3.

¹⁾ Zeitschrift für christl. Kunst 1890, str. 58.

²⁾ Kirchl. Kunst str. 150.

kosa vzbočno izrezljana; okrog je z rastlinstvom in z angelskimi glavnicami bogato ovenčan okvir. Na vsaki strani se vzdigujeeta nad obema levoma dva stebriča, ki sta ovita z zelenim listjem in z vinsko trto, z grozdem obloženo. Ob robu pa je na vsakem kraju stebra doprsna podoba svetnikov iz jezuitovskega reda.

Bujno okrašeni naglavni tramič veže tretji oddelek z drugim in ima na zgornjem obrobju napis:

Mille clypei et omnis armatura fortium.

V prejšnjem, malo manjšem, pa precēj jednakega oddelku vzbujajo našo pozornost podoba izpreobrnjenja sv. Pavla, ki je tudi v vzboklem delu. Na spodnji strani te podobe, nad glavnim tramičem, so trije grbom podobni okraski z različnim orožjem; na obeh straneh se omejuje ta odstavek s konzolami, ki z glavami držita zgornji in zadnji tramič. Razven tega sta še ob straneh dva jezuitovska svetnika.

Četrty in zadnji del oltarnega nastavka ima razven okraskov na obeh straneh v sredi nad gromado se vzdigujočo ptico, ki se imenuje feniks.

Kakor že površni pogled posameznih delov kaže, so vsi v prav lepem razmerju in soglasju. Navpična črta, ki si jo mislimo po sredini, deli celi nastavek v dve somerni plati, t. j. v dva dela, ki sta si po kolikosti in kakovosti jednaka.

Renesanški oltarji se mnogokrat vzdigujejo do pretirane višine; a tukaj je najlepše sorazmerje med visokostjo in širokostjo ne le celega umotvora, ampak tudi posameznih delov med seboj. Odstavki niso vsi jednako visoki, a vendar kako spretno so ubrani drug z drugim! Mnogovrstna je prememba med podobami in med okraski; ni nikake dolgočasnosti ali jednoličnosti: vsi členi so prijetni opazovalčevemu očesu. Mnogolični so členi, toda vsi so združeni v jedno celoto. Posebna prednost tega oltarnega nastavka je ta, da je na obeh straneh izredno lepo obmejen in da ima zgoraj tudi zelo primeren sklep v feniksu.

Kar se tiče jednostavnosti, seveda se tukaj ne sme poudarjati. Četudi pa priznavamo, da je oltar res preobložen z okraski, vendar se dá to nekoliko opravičiti. Po svojem sedanjem vkusu sodimo drugače, kakor se je sodilo pred dvesto leti. Ako nečemo biti jednostranski, moramo se ozirati na takratne razmere in na takratno časovno naziranje.

Zibelka preporodnega zloga je tekla v jasni Italiji. Že zaradi podnebja je značaj Italijanov ves drugačen, kakor Germanov. Renesansa se je razcvetela v jasnem, gorkem in južnem podnebjju med živahnim, veselim in z bujno do-

mišljijo obdarovanim laškim narodom. Zatorej se mora bistveno ločiti od gotike, ki je dospela v severnih, nemških krajih do čudovite dovršenosti. To nam je tedaj treba pomisliti, da ne sodimo krivično.

Formalna dovršenost našega umetelnega predmeta se kaže prav lepo tudi v zlatenju in v slikariji posameznih podob in dekorativnih delov. Večina okraskov se leskeče v svetlem zlatu; nekateri simboli, vzeti iz narave, bodisi iz živalstva, bodisi iz rastlinstva, so v naravnih barvah. Napačnega marmoriranja, kakoršnega pri mnogih renesanških oltarjih nahajamo, tukaj ni nikjer opaziti. Vse služi v povzdigo in oplešavo vzboklih podob. Zlato se sveti na ovjavkah, srebro na feniksu, mnogovrstne, toda lepo ubrane barve na spletkih, pticah in angelskih glavnicah mikajo naš pogled. Oblika podobarskih delov se najlepše vjema z barvami, in celota v svoji krasoti diha živahnost in bujno življenje.

Podobarstvo in slikarstvo sta spojeni v lepo soglasje, kakor to nahajamo na umetelnih predmetih štirinajstega in petnajstega stoletja. Posebno moramo to poudarjati o glavni podobi božje Porodnice, kjer so posamezne osebe zase in v svoji skupnosti izdelane dovršeno. Na sredi je božja Porodnica s svojim nebeškim detetom. Klečé pred njim daruje mladi Janez Krstnik jerbašček sadja onemu, od katerega prihajajo vse duhovne in telesne dobrate. Z očetovsko skrbjo, zatopljen v premissljevanje božjih sklepov, stoji sv. Jožef svoji brezmadežni nevesti na strani. Elizabeta, teta preblažene device, spozna sedaj, da je dopolnjeno, kar je oznanil angel Mariji. In sivolasi starček Zaharija k svoji veliki tolažbi z lastnim očesom gleda Najvišjega, kateremu ima njegov sin pripravljati pota izveličanja.

Od vseh svetih oseb odseva notranja ganjenost, občudovanje božje vseмогоčnosti in previdnosti. Spoštljivi, krotki in vzvišeni obrazi kažejo notranji mir srca, prisrčno veselje in radost. Nad oblaki pa gleda nebeški Oče v podobi veličastnega starčka in blagoslavlja svojega ljubljeneega Sina, kakor tudi njegova variha in njegove častilce. Na vsaki strani ima dva prav ljubka angelčka, ki molita njegovo veličastvo.

V tretjem oltarnem odstavku nam umetnik predstavlja Pavlovo izpreobrnjenje (Ap. dejanje 22, 7.). Sv. Pavel je šel v Damask, da bi tudi od ondod pripeljal kristijane, katere je hudo sovražil, zvezane v Jeruzalem. Blizu Damaska pa ga obsveti nebeška svetloba. Pade na tla in sliši glas: „Savel, Savel, kaj me preganjaš?“ Savel vpraša; „Kdo si, Gospod?“ In zasliši odgovor: „Jaz sem Jezus Nazareški, katerega ti preganjaš.“ Ta dogodek iz življenja sv. Pavla vidimo tukaj uprizorjen.

Razven teh, vsakemu več ali manj znanih prizorov, imamo še na oltarju marsikaj: razne rastline, kakor vinsko trto, z grozdem obloženo, čudne bajeslovne živali, kakoršne so ob robah, in na vrhu ptica feniks. Ali ni taka simbolika poganska in brez vsakega pomena na krščanskem oltarju?

Da temu vprašanju odgovorimo, oglejmo si vsaj nekatere teh simboličnih olepšav. Takoj pri vznožju oltarnega nastavka vzbujata našo pozornost dva leva. V stavbenem oziru sta potrebna kot podlaga nad njima stoječih stebrov. Pa tudi gledé na simboliko nista nekrščanska.

Lev je včasih simbol hudobe in zmote, sovrážnikov božjih in njegove cerkve.¹⁾

A v tem zmyslu ni tukaj. Lev ima tudi dober pomen in znači Odrešenika, leva iz rodu Judovega in nikoli spečega čuvaja svete katoliške cerkve.²⁾

Izmed ptic vidimo v tretjem oddelku dva goloba, ki imata v kljunu grozdje. Noben simbol se ne nahaja tolikokrat v cerkveni umetnosti prvih krščanskih časov, kakor golob, pač zaradi tega, ker je posredoval v mnogih delih božjega usmiljenja. Po vesoljnem potopu je prinesel Noetu oljčno vejico v znamenje miru in rešitve. Pri krstu Jezusovem je bil podoba sv. Duha. Kristus ga je rabil, da bi zaznamoval krščansko krotkost in čistost. Cerkev zaznamuje z golobom čednost ponižnosti, milobe, ljubezni, premišljevanja in modrosti. Mnogokrat pomenja Kristusa, njegove apostole in vernike; na grobéh je simbol krščanske duše, ki je šla v nebeško kraljestvo.³⁾

Golob je torej prav primeren simbol našega oltarja. Kaj pa feniks?

Sv. pismo omenja feniksa (Job 29, 18): „V svojem gnezdu bom umrl in kakor feniks bom množil svoje dni.“⁴⁾

Obširneje govorijo o tej ptici cerkveni očetje in cerkveni učeni. Tertulijan jo omenja v razlagi 91. psalma⁵⁾; za njim pa sv. Izidor hispalski († 636), Raban Maver⁶⁾ († 856) in Hugon a s. Victore⁷⁾ († 1141). Tudi v listinah svete Cecilije se govori o feniksu. Dala je njegovo podobo vrezati v Maksimovo rakev „v pričevanje vere, da bo od mrtvih vstal.“⁸⁾

¹⁾ Aug. Enarr. I. in Ps. 9. et 21.; Serm. II. in Ps. 29.

²⁾ Cyprian Ep. 63. J. Kreuser: Der christl. Kirchenbau. 1851, str. 181.

³⁾ Prudent. Cathemer. hymn. III. v. 166. Aug. in Ps. 130.

⁴⁾ Vulgata ima: „sicut palma“. Primeri I. XIII. c. 4. „Phoenix a phoenice, id est palma.“

⁵⁾ De resurr. Ps. 91, 15. Et florebit sicut phoenix.

⁶⁾ Migne, Ser. lat. tom. 82, col. 462.

⁷⁾ Migne, Ser. lat. tom. 177, col. 48.

⁸⁾ De Rossi: Roma sott. vol. II. pag. 313.

Po sporočilu teh cerkvenih pisateljev je feniks ptica, ki živi petsto let. Ko pa vidi, da se je postarala, zbere dišeče vejice in si iz njih napravi grmado; potem se obrne proti solničnim žarkom in maha s perutnicami, da se grmada nažge in ptica radovoljno zgori: a iz pepela zopet omlajena vstane in živi zopet petsto let.

Hugo a s. V. razlaga to bajko tako-le: Feniks pomenja pred Bogom pravičnega človeka. Stoletno število v nravnem pomenu zaznamena popolnost. Število petih stoletij pomenja število petero čutov. Ko izgine pogled, mine prvo stoletje; ko pa oslabi posluš, poteklo je že drugo; kadar izgubi človek še ostale tri čute, nravno preteče vseh pet stoletij.

Ko se bliža feniks smrti, pripravi si raznovrstne dišave, ki pomenjajo dobra dela in različne dušne čednosti. Proti solničnim žarkom maha s perutmi, da bi zapalil ogenj, in je s tem podoba pravičnega človeka, ki svoje srce s perutmi premišljevanja užge z ljubeznijo svetega Duha. Kakor zgornji feniks in se zopet omladi iz pepela, tako tudi pravičnik umrje; a njegovo telo se bo po vstajenju zopet prerodilo in bo sposobno za prihodnje življenje. Tako je torej prerodenje feniksovo prelepa podoba prihodnjega vstajenja.

Razven živalij služi tudi rastlinstvo v oltarjevo olepšavo. Največ delov krasi vinska trta s svojimi ovijavkami. Zaradi mnogokratnih prispevkov v sv. pismu je vinska trta obče znana kot simbol.¹⁾ Že na starih judovskih nagrobnih kamenih kakor tudi na denarjih nahajamo podobo grozdovo kot znamenje obljubljenega dežele, kar so pozneje sprejeli tudi kristijani in združili s pojmom prave obljubljenega dežele, nebeške domovine. Vinska trta kot evharistični simbol se je začela rabiti šele pozneje.²⁾ Po sv. Janezu se je Kristus sam imenoval vinsko trto in vernike mladike.

Kar je živalskih okraskov, kakor ob robéh pavu podobni ptici z dolgim vratom, niso brez pomena. Predočujejo namreč hudobni princip, peklenske moči, katere je krščanstvo premagalo, da mu služijo. Görres pravi; „Fantastično izumljene in sestavljene zverinjadi naznanjajo divje naravne sile, ki so pregnane iz kraljestva svetosti, a vendar morajo temu služiti.“³⁾

Kakor smo doslej lahko spoznali, je oltar jako pomenljiv in umetno dovršen. Simbolika njegova je krščanska in povzeta iz prvih časov cerkvene umetnosti. Oltar je namreč iz one dôle, ko so se razven grških in latinskih klasikov začela prebirati tudi dela starih cerkvenih pisa-

¹⁾ Izaj. pogl. 5. Vis. pes. 7, 12. Jan. 15, 1.

²⁾ Dr. Frantz: Geschichte der christl. Malerei. 1887. str. 41.

³⁾ Flis: Stavbinski slogi, str. 108.

teljev, in zato se je ravno iz njih jemalo največ gradiva za umetelne tvorbe.

Naposled se moramo vprašati: „Ima-li ta po obliki in simboliki tako spretno izdelani oltarni nastavek izraženo tudi kako vodilno misel?“ Ako je hotel umetnik izvesti kako jednotno idejo in nam jo predočiti v lepi čutni obliki, tedaj smemo oltar smatrati estetično dovršenim umotvorom.

Ako opazujemo podobe in simboliko tega oltarja, dobimo tele misli: „Marija je rodila Sinú božjega, ki je ustanovil nepremagljivo cerkev. Po svojem rojstvu in vstajenju je božji Sin vzrok prerojenja grešnikov in porok vesoljnega vstajenja pravičnih k novemu življenju.“ Tako ali vsaj jednako idejo je hotel izraziti umetnik.

Taka razlaga je vsekako prava. To spoznavamo takoj, ako razumemo besede:

Mille clypei et omnis armatura fortium,

ki jih beremo na tramiču med drugim in tretjim oltarnim oddelkom. Vzel jih je umetnik iz Salomonove „Visoke pesmi“, kjer se (4, 4) nahajajo v tej zvezi: „Tvoj vrat je kakor Davidov stolp, ki je zidan z branili; na njem visi tisoč ščitov, vse orožje močnih.“¹⁾

Občudovanja vreden je umetnik, ki je porabil tako jedrnat in lep izrek, da bi nam podelil ključ, s katerim pridemo do njegovih duhovitih mislij. Ta izrek so razlagali mnogi cerkveni učenički, in na njih razlage se je oziral umetnik, da bi razodel tesno notranjo zvezo vsega, kar vidimo na oltarju.

Navedene besede se dadó tolmačiti prvič o preblaženi devici Mariji. „Tisoč ščitov visi od nje, vse orožje hrabrih, to je“, pravi sv. Rupert, „njena ponižnost, s katero so spojene vse druge kreposti, najbolj hrabrost in modrost.“ Ščiti so ponižnost in potrpežljivost, vse orožje hrabrih pa je cela vrsta čednostij, katere storijo človeka hrabrega in nepremagljivega, da se zmagovito bliža nebeški sreči. Drugi obračajo oni svetopisemski izrek na Izveličarja; zakaj najboljši vojščak na zemlji je oni kristijan, ki ima njegove vzglede in nauke za svoj ščit in svoje orožje.²⁾

Zopet drugi (Greg. Naz.) pridevajo one besede sv. Pavlu, ki se je po svojem izpreobrnjenju poprijel ščita in orožja nebeške resnice in je tako sam postal ščit in orožje, kateremu se niso mogli ustavljeti najhujši nasprotniki. Število tisoč pa pomenja popolnost, ker se po

mnenju starih narodov v tem številu združujejo vsa popolna števila.

Mnogi razlagalci „Visoke pesmi“ trdijo, da se na onem mestu v predpodobi slika nepremagljiva katoliška cerkev, ker ta je pozidana na močno skalo in z najboljšim ščitom resnice in pravice oborožena. Zato se bo vsak čas zmagovito branila vseh peklenskih napadov.¹⁾

S pomenom besed: „Mille clypei et omnis armatura fortium“ stopajo najvažnejše osebe, ki jih vidimo na oltarju, v tesno in jednotno razmerje. Osebe Marija, njen božji Sin in sveti Pavel so res ščit in nepremagljivo orožje, s katerim se zmagovito bori in brani sv. katoliška cerkev proti vsaki sovražni sili. Tudi mnogi angeli, ki krasijo oltarjevo pročelje, pomenjajo varstvo in brambo katoliške cerkve. (Aponij.)

To potrjujejo tudi simboli. Lev znači Kristus, ki je najboljši varih svoje neveste, katoliške cerkve. Orožje, ki je na grbih, je znamenje mučeništva. (Kasijodor.) Mučeniki pa so najbolj dokazali, da je cerkev pozidana na trdi, trpežni podlagi.

Kristusova cerkev, ki bo stala nepremagljiva do konca svetá, mora imeti tudi svoj namen. Svoje najhujše nasprotnike budi iz smrti grešnega stanja k luči izveličalne vere. Sv. Pavla izpreobrnjenje je najlepši vzgled te resnice.

Cerkev božjega Sina pa pripravlja vse svoje zveste in prave ude ob jednom tudi k novemu prerojenju, k vesoljnemu vstajenju. Da se bo pa to zgodilo, zato nam je Kristus dal s svojim vstajenjem najlepšo zastavo, najboljšo zagotovilo. In ta misel je izražena v feniksu, ki je dovršen sklep oltarja, kakor je to, kar feniks pomenja, namreč vstajenje, konec človeškega bivanja na zemlji.

Tako torej nahajamo v lepi oltarjevi obliki urednične lepe misli krščanske vere: Velika je čast in zasluga deviške matere Marije, zakaj porodila je Izveličarja celega človeštva. Njen božji Sin je ustanovil nepremagljivo cerkev, da bi človeštvo prerodila in pripravila za poslednje vstajenje, katero nam je zagotovil s svojim vstajenjem.

V mnogem oziru je torej renesanški oltar v cerkvi sv. Barbare pomenljiv in zaradi tega vreden, da se pozna še zunaj mej čadramske župnije. Zanimivo bi bilo vedeti, kateri umetnik ga je delal, a kronika nam nič ne poroča.²⁾ Prenovil ga je naš slovenski rojak Janez Vivoda, slikar in pozlatar v Gradcu leta 1878. Takrat je bil ta oltarni nastavek v graški cerkvi

¹⁾ A. Calmet, VII. 160. P. F. Tubithal. Beda Vener.

²⁾ Pač bi to bilo mogoče določiti, ako imajo še v kaki drugi cerkvi na Slovenskem kako jednako oltarno delo, čegar umetnik je znan. Želeti bi bilo, da bi se kaj takega objavilo.

³⁾ Cornel. a Lapid. Com. in Cant. pag. 185.

„Marije pomagaj“ razstavljen. Vzbuja je občno zanimanje in občudovanje ne le pri pobožnem ljudstvu, ampak tudi pri izobraženih umetnikih.

Oltar je sicer iz dóbe, ko je začela v drugih krajih propadati renesansa. A na Avstrijskem, posebno v slovenskih pokrajinah, se nahajajo ravno iz onega časa tako lepi sledovi tega zloga, kakor nikjer drugodi. Tukaj so namreč mnogo vplivali duhovniki in pogostoma jezuitovski redovniki na razvoj cerkvene umetnosti. Tudi

naš oltar je nastal z vplivom jezuitov, kar nam kažejo že podobe svetnikov tega reda na oltarju.

V renesanški dóbi je sprejela cerkev klasične oblike, da bi jih oživila s krščanskimi idejami. Tudi v tem času se kaže cerkev v svojem sijaju in veličastvu. S čudovito modrostjo je pospeševala umetniški napredek in se poprijela tega, kar je našla dobrega v preporedu stare klasične omike.

Razne stvari.

Nadvojvoda Karol Ludovik,

cesarjev brat, je umrl dné 19. minulega meseca. S cesarjem žalujejo vsi avstrijski narodi ob smrti blagega in miroljubnega, za vede in umetnosti vnetega nadvojvode. Rodil se je dné 30. mal. travna l. 1833. v Schönbrunnu in opravljal razne vojaške in civilne visoke službe. Začetkom letošnjega leta je potoval v jutrove dežele, v Egipet in Palestino. A na poti k Jordanu se je prehladil, dobil silno nevarno bolezen, grižo (dysenteria), in ta ga je spravila v grob na Dunaju. — (Njegovo sliko je objavil naš list l. 1890. na 361. str.)

Nove muzikalije.

Ob kratkem naznanjamo in toplo priporočamo te-le nove proizvode:

Pange lingua et IV. hymni ad processionem in festo Ss. Corporis Christi ad IV. voces inaequales. Auctore Ign. Hladnik. Op. 24. Labaci. Sumptibus auctoris. Typis J. Blasnik. 4°. Str. 4. Cena 30 kr.

„Ave.“ *Sedemnajst Marijinih pesmi za mešan zbor, samospeve in spremljavo orgelj. Zložil Ignacij Hladnik. Op. 25. V Ljubljani. Založil skladatelj. Tisek J. Blasnikovih naslednikov. 4°. Stranij 16. Cena 70 kr. Lahke in prijetne pesmi. Marljivemu skladatelju vso srečo!*

12 Marijinih pesmij. Za mešan zbor zložil in preč. gosp. Fr. Špendalu udano poklonil Janez Pogačnik. Op. 8. Cena partituri 50 kr. Vsak glas 10 kr. V Ljubljani, 1895. Natisnila in založila Katol. Tiskarna. 4°. Str. 12. — V obče hvalijo te skladbe.

Poduk v igranju na citrah. Sestavil Fr. Sal. Koželjski. Zvezek II. Založil L. Schwentner, knjigar v Brežicah ob Savi. Fol. Str. 50. Cena 1 gld. 50 kr. — Zares lepo delo vneto priporočamo in častitamo pisatelju in založniku.

Pomladanski odmevi. Pesmi za sopran, alt, tenor in bas. Uglasbil in prečastnemu, veleučnemu gospodu Antonu dr. Gregorčiču, državnemu in deželnemu poslancu, prof. bogoslovja itd. itd. udano poklonil Janez Laharnar, orglavec. Op. 5.

4°. Str. 20. Cena 70 kr. V Ljubljani. Samoza-ložba. Tisk Jos. Blasnikovih naslednikov. — Tu je deset posvetnih, lepih in dostojnih pesmij, prav primernih za razne prilike. Zunanja oblika je jako vkusna.

4 Fuge za polne orglje in uporabo ob koncu sv. maše. Zložil in milostljivemu gospodu, gospodu Jan. dr. Flapp-u, poreško-puljskemu škofu itd. itd. preudano poklonil Danilo Fajgelj. Cena 30 kr. Op. 127. V Ljubljani. Tiskali in založili J. Blasnikovi nasledniki. 1896. 4°. Str. 8. — Čislanega gospoda skladatelja novo delce — 127.! — orglavecem dobro došlo. — Z veseljem beležimo, da je na našem glasbenem polju živahno delovanje; naši skladatelji imajo gorečnost za svojo stvar, za katero mnogokrat žrtvujejo še svoje novce. Bodi vrlim možem hvaležno tudi naše občinstvo!

Die Slovenen und das österreichische Verfassungswerk von 1848/49. Von Professor J. Apih. 8°. Str. 36. — Ta brošurica našega izredno marljivega rojaka in preiskovalca novejšje slovenske zgodovine poučuje Nemce o delovanju in gibanju Slovencev v l. 1848. in 1849. gledé na takratno ustavo. Dotično tvarino poznamo sicer Slovenci iz znanega pisateljevega večjega slovenskega dela, a tudi to knjižico bo čital vsakdo z zanimanjem, kdor ima veselje za domačo zgodovino. Četudi je to delo malo, rečemo pa po pravici, da je jako zaslužno.

Zvezdoslovni koledar za mesec rožnik.

Izmed planetov se vidita na večer lepo Jupiter in Saturn. Jupiter se vidi na zapadnem nebu; Saturn pa je v prvih večernih urah na zenitu, konec meseca zahaja ob jedni čez polnoč. Dné 14. t. m. zvečer bo mesec zakril Jupitra okoli pol najstih, a opazovalo se bo le malo časa. — Dné 20. je najdaljši dan, solnce stopi v znamenje rakovo, in začne se poletje. Solnce vshaja začetkom meseca ob 4. u. 19 m., koncem 4. u. 18 m.; zahaja pa začetkom ob 7. u. 38 m., koncem ob 7. u. 49 m.